

INSPIRATIE, TIPS EN IDEEËN VOOR EEN **COMPASSIONATE UNIVERSITY**

"In een warme en
verbonden gemeenschap
zoals de VUB er een wil
zijn, hoort medeleven en
een plek voor verdriet"

CAROLINE PAUWELS,
RECTOR VUB

VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

INHOUD

Waarom deze gids?	3
Wat is een Compassionate University?	4
Waarom een Compassionate University?	5
Coördinatoren Sarah Dury en Joachim Cohen over de opstart.....	6
Op weg naar een Compassionate University.....	8
Laura Frans en Rebecca Léonard over hoe je studenten betreft bij een Compassionate University.....	10
Vijf getuigenissen over het verlies van hun naasten.....	12
Samen sta je sterker.....	14
Compassionate University in de praktijk.....	15
Herdenken, verbinden, en zichtbaarheid creëren.....	16
Hanne Bakelants doet onderzoek naar Compassionate Universities.....	19
Vaardigheden, kennis, en attitudes	21
Compassionate University ambassadeur Luc Deliens over internationalisering	22
Beleid en procedures	24
Noëmi Verreyen en Jeroen De Samblancx over de integratie met het beleid en de organisatie.....	26

WAAROM DEZE GIDS?

Ernstige ziekte, verlies, sterven, rouw en mantelzorg maken deel uit van het leven. Ook aan een universiteit. Studenten missen lessen omdat ze zorgen voor een ouder, een broer of zus verliezen, of proberen te studeren terwijl thuis alles verandert. Medewerkers verliezen collega's, worden geconfronteerd met ziekte, of combineren hun werk met zorg voor iemand dichtbij.

Toch blijven deze ervaringen vaak onzichtbaar. Ze passen moeilijk in roosters, procedures, deadlines en academische verwachtingen. Een Compassionate University vertrekt vanuit de erkenning dat zorg en verlies niet alleen individuele problemen zijn, maar gedeelde ervaringen die ook een plaats verdienen binnen de universitaire gemeenschap.

Aan de VUB groeide sinds 2018 een werking die deze thema's zichtbaar en bespreekbaar maakt. Niet via één groot programma, maar via een combinatie van rituelen, beleidskeuzes, ondersteuning, communicatie, onderzoek en kleine gebaren. Denk aan een Monument van Troost, een jaarlijkse Compassionate Week, draaiboeken bij overlijden, aandacht voor mantelzorgende studenten en medewerkers, en een kerngroep die mensen en diensten met elkaar verbindt.

Deze inspiratiegids bundelt die ervaringen. Ze is geen blauwdruk. Elke onderwijsinstelling, organisatie of gemeenschap heeft een eigen cultuur, structuur en noden. Wel toont deze gids welke stappen mogelijk zijn, welke vragen helpen, en hoe zorg, meeleven en verbondenheid concreet vorm kunnen krijgen.

WAT IS EEN COMPASSIONATE UNIVERSITY?

Ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies zijn uitdagingen die niet alleen buiten de muren van de universiteit plaatsvinden. Ook studenten en medewerkers worden ermee geconfronteerd. Daarom heeft de VUB zich tot doel gesteld om deze thema's een centrale plaats te geven binnen de universitaire gemeenschap.

Als uitdrukking van deze toewijding ondertekende de universiteit in 2019 een intentieverklaring om te werken aan een meer Compassionate University. In deze verklaring wordt een Compassionate University omschreven als een universiteit die:

- erkent dat studenten en medewerkers te maken krijgen met periodes van ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies.
- begrijpt dat zulke gebeurtenissen ingrijpende effecten kunnen hebben op het welzijn en de leer- en werkprestaties van studenten en medewerkers.
- ondersteuning in deze uitdagende tijden faciliteert — formeel én informeel, individueel én collectief.
- bouwt aan een cultuur waarin zorg voor elkaar niet wordt gezien als een taak enkel voor sociale diensten en gezondheidszorg, maar als een gedeelde verantwoordelijkheid.

Met het Monument van Troost biedt de universiteit haar gemeenschap een concrete bezinningsplek waar je je kan terugtrekken om troost te zoeken bij tegenslag, verlies of verdriet. Aan het kunstwerk wordt er ieder jaar rond 19 november, aan de vooravond van de Sint-Verhaegenviering, een minuut stilte gehouden ter nagedachtenis van overleden medewerkers en studenten van de universiteit.

WAAROM EEN COMPASSIONATE UNIVERSITY?

Een initiatief als Compassionate University draagt bij aan een zorgzame en ondersteunende gemeenschap binnen onderwijsinstellingen. De voordelen daarvan voel je op individueel, organisatorisch én maatschappelijk niveau.

WELZIJN EN MENTAAL WELBEVINDEN

Een Compassionate University creëert een veilige omgeving waar studenten en medewerkers zich gehoord en gesteund voelen bij thema's als ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies. Daardoor ervaren mensen minder stress. Het risico op burn-out vermindert en door het bevorderen van open gesprekken verbetert ook het mentaal welzijn en de veerkracht.

VERSTERKING SOCIALE COHESIE EN INCLUSIE

Een Compassionate University stimuleert een cultuur van empathie en verbondenheid, wat zorgt voor een sterkere community. Het draagt bij aan inclusie door oog te hebben voor groepen en individuen die (tijdelijk) kwetsbaarder zijn en specifieke noden hebben. Het zorgt er ook voor dat moeilijke thema's bespreekbaar worden waardoor stigma's rond ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies minder groot worden.

VERHOOGDE BETROKKENHEID EN MOTIVATIE EN MINDER VERZUIM

Werknemers en studenten voelen zich meer gewaardeerd en erkend, wat een positieve invloed heeft op hun betrokkenheid en motivatie. Wanneer er een ondersteunende werkomgeving wordt geboden, neemt langdurig ziekteverzuim af en krijg je minder stressgerelateerde uitval. Daarnaast draagt een positieve en stimulerende werksfeer bij aan een hogere retentie van medewerkers omdat welzijn centraal staat binnen de organisatie. Tot slot zorgt het ervoor dat studenten minder vaak hun studies onderbreken als gevolg van psychologische of sociale moeilijkheden.

POSITIEF IMAGO EN VERGROTEN VAN DE MAATSCHAPPELIJKE IMPACT

Een initiatief als dit toont aan dat de organisatie een voortrekker is op het vlak van sociaal engagement en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Daarnaast versterkt het de externe reputatie van de universiteit als een instelling waar zorg en welzijn centraal staan.

Kortom, een Compassionate University creëert een klimaat waarin zorg en verbondenheid centraal staan, wat niet alleen het welzijn van studenten en medewerkers verhoogt, maar ook de organisatie als geheel veerkrachtiger en succesvoller maakt.

COÖRDINATOREN SARAH DURY EN JOACHIM COHEN OVER DE OPSTART

“Studenten en medewerkers brengen hun leven mee naar de campus”

Sarah Dury en Joachim Cohen, beiden professor aan de VUB, coördineren samen het Compassionate Communities Centre of Expertise (COCO). Van daaruit groeide ook de Compassionate University: een initiatief dat vertrekt van de gedachte dat ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies niet alleen medische of individuele ervaringen zijn, maar ook sociale gebeurtenissen. Ze spelen zich af in families, vriendengroepen, buurten, werkplekken en dus ook binnen een universiteit.

“Als samenleving hebben we deze thema’s sterk gemedicaliseerd en geprofessionaliseerd”, zegt Joachim Cohen. “Artsen, verpleegkundigen en professionele zorgverleners zijn uiteraard cruciaal. Maar veel van wat mensen nodig hebben wanneer ze ziek zijn, zorgen of rouwen, gaat over nabijheid, erkenning, praktische hulp en emotionele steun. Dat zijn dingen die niet uitsluitend door professionele zorg kunnen worden opgenomen.” Sarah Dury vult aan: “Vanuit Agogische Wetenschappen kijken we net naar gemeenschappen, participatie en sociale verandering. Een universiteit is ook zo’n gemeenschap. Studenten en medewerkers brengen hun leven en alles wat daarbij hoort mee naar de campus. Als universiteit kan je doen alsof dat buiten de organisatie blijft, maar dat

klopt niet. Het heeft impact op leren, werken, welzijn en verbondenheid.”

Volgens Dury en Cohen is dat de kern van een Compassionate University: niet de professionele zorg of ondersteuning vervangen, maar de sociale netwerken rond mensen versterken. “Formele ondersteuning blijft noodzakelijk”, zegt Joachim. “Maar die kan nooit 24 uur per dag de nabijheid bieden die mensen vaak nodig hebben. Informele netwerken — collega’s, medestudenten, vrienden, burens, lokale verenigingen of andere mensen uit de directe omgeving — spelen een essentiële rol in alledaagse hulp en emotionele steun.” Sarah: “Veel mensen willen wel iets betekenen voor iemand die ziek is, rouwt of zorg draagt, maar weten niet altijd hoe. Ze zijn bang om iets verkeerd te zeggen, willen zich niet opdringen of vinden het moeilijk om over dood en verlies te praten. Een Compassionate University probeert die drempel te verlagen. Niet door iedereen zorgexpert te maken, maar door te tonen dat kleine gebaren, erkenning en aanwezigheid veel kunnen betekenen.”

Het idee om ook binnen de VUB aan een Compassionate University te bouwen, groeide rond 2018. Joachim was

binnen de onderzoeksgroep Zorg rond het Levenseinde al langer betrokken bij onderzoek naar compassionate communities op gemeentelijk niveau. “We kregen onderzoekssubsidies van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek voor een compassionate-communitybenadering op gemeentelijk niveau en werkten onder meer samen met Brugge en Herzele. Daar konden we ideeën in de praktijk uittesten en evalueren. Tegelijk beseften we dat onze eigen universiteit ook een gemeenschap is. Ook hier worden mensen geconfronteerd met ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies.” Binnen het beleid van toenmalig rector Caroline Pauwels, die sterk inzette op de VUB als warme universiteit, kreeg het initiatief verder vorm. “We hebben de bredere VUB-community aangesproken en mensen samengebracht uit verschillende diensten en geledingen: het Rectoraat, Mens & Organisatie, Studiebegeleiding, Marketing en Communicatie, studenten en onderzoekers”, zegt Sarah. “Op datzelfde moment werkten we ook COCO uit, het interdisciplinaire expertisecentrum Compassionate Communities. Vanaf dan is alles beginnen rollen.”

Die samenwerking tussen verschillende actoren is volgens Joachim essentieel. “Een Compassionate University is geen initiatief van één dienst of één onderzoeksgroep. Het gaat net om cocreatie: hoe kunnen formele diensten en informele netwerken elkaar versterken? Een student die mantelzorger is, heeft misschien administratieve ondersteuning nodig, maar ook begrip van docenten en medestudenten. Een medewerker die een collega verliest, heeft misschien nood aan duidelijke procedures, maar ook aan een team dat ruimte maakt voor verdriet.” Sarah: “Het is belangrijk om duidelijk te maken dat dit geen besparingslogica is. Het gaat er niet om professionele zorg of formele ondersteuning te vervangen door ‘de gemeenschap’. Integendeel. Professionele diensten blijven noodzakelijk, maar ze staan sterker wanneer ze ingebed zijn in een bredere zorgzame cultuur. Een Compassionate University probeert precies die verbinding te maken.”

Dat de inspiratiegids Compassionate University er kwam, lag volgens beiden voor de hand. Joachim: “We kregen steeds vaker vragen van andere universiteiten, hogescholen en organisaties: wat doen jullie precies, hoe zijn jullie gestart, wie betrekken jullie, welke acties werken en hoe zorg je ervoor dat het niet bij een eenmalig initiatief blijft? Dan kun je telkens opnieuw het verhaal vertellen, maar we wilden onze ervaringen ook bundelen en tastbaar maken.” Sarah: “Er kwamen vragen uit Canada, van HoWest uit West-Vlaanderen, en de Hogeschool Rotterdam klopte

ook aan. Tegelijk konden we binnen de VUB voortbouwen op jaren praktijkervaring, op de werking van COCO en op het doctoraatsonderzoek van Hanne Bakelants, waarin de ontwikkeling van Compassionate Universities werd onderzocht en geëvalueerd. Dat maakte het mogelijk om niet alleen voorbeelden te tonen, maar ook inzichten mee te geven over wat helpt, wat moeilijk is en welke voorwaarden belangrijk zijn.”

“Professionele diensten blijven noodzakelijk, maar ze staan sterker wanneer ze ingebed zijn in een bredere zorgzame cultuur”

De gids is daarbij bewust geen blauwdruk. Sarah: “Elke onderwijsinstelling of organisatie heeft een eigen cultuur, structuur en noden. Wat werkt aan de VUB, kun je dus niet zomaar kopiëren naar een andere onderwijsinstelling of organisatie. Maar de basisvragen zijn vaak wel herkenbaar: hoe maak je ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies bespreekbaar? Hoe verbind je formele ondersteuning met informele netwerken? En hoe zorg je dat zorgzaamheid niet afhankelijk blijft van toevallige personen?”

Naast de gids groeide ook een lerend netwerk van universiteiten, hogescholen en andere onderwijsinstellingen die rond deze thema's willen werken. Joachim: “We wilden niet alleen binnen de VUB iets in beweging zetten, maar ook ervaringen uitwisselen met anderen. In dat netwerk brengen we wetenschappelijke inzichten samen met concrete voorbeelden uit de praktijk. Die combinatie helpt om het thema tastbaar en toepasbaar te maken.”

Of een kerngroep zoals die van de VUB noodzakelijk is om een compassionate community op te starten? Joachim nuanceert: “Theoretisch misschien niet, maar in de praktijk is een blijvende structuur wel heel belangrijk. Zeker binnen een universiteit, waar veel verloop is bij studenten en waar beleidsprioriteiten kunnen verschuiven. Iemand moet het thema blijven bewaken, mensen samenbrengen en zorgen dat initiatieven niet verdwijnen wanneer personen veranderen.” Sarah: “Je ziet dat bepaalde thema's komen en gaan. Daarom blijft het een constante oefening om ze bespreekbaar te houden. Een Compassionate University is geen project dat op een bepaald moment af is. Het is een manier om telkens opnieuw te kijken hoe je als gemeenschap zorgzamer, aandachtiger en meer verbonden kunt zijn.”

OP WEG NAAR EEN COMPASSIONATE UNIVERSITY

De VUB zette haar eerste stappen naar een Compassionate University in 2018 en 2019. Maar daarmee was het werk niet gedaan. Een Compassionate University groeit elke dag en is een langetermijnverbintenis, een doorlopend proces.

OPRICHTING COMPASSIONATE UNIVERSITY KERNGROEP

Een van de eerste cruciale stappen was het samenbrengen van VUB'ers uit verschillende diensten om de kerngroep Compassionate University op te richten. We trokken vrijwilligers aan uit diensten die het initiatief kunnen uitdragen over de hele gemeenschap. Zoals Marketing en Communicatie, Mens en Organisatie, Studiebegeleiding, het Rectoraat, studenten en academici van het Compassionate Centre of Expertise.

Studenten aantrekken voor de kerngroep bleek een grote uitdaging. Want er is veel verloop binnen de studentenpopulatie en voor veel studenten is het een ver-van-mijn-bedshow. Het initiatief steunt volledig op de vrijwillige inzet van medewerkers, wat zowel een uitdaging als een kracht is. Deze vrijwillige betrokkenheid zorgt ervoor dat de deelnemers intrinsiek gemotiveerd zijn. Financieel is het project bewust laagdrempelig gehouden, maar structurele steun van de academische overheid blijft essentieel om de continuïteit te waarborgen op langere termijn.

NODEN EN AANWEZIGE STERKTES IN KAART BRENGEN

Na het samenstellen van een kerngroep was het belangrijk om een duidelijk beeld te krijgen van de noden en 'assets' binnen de universitaire gemeenschap rondom thema's als ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies. Daarom werd op 18 februari 2019 een stakeholderworkshop georganiseerd, waarbij verschillende actoren uit de universiteit werden uitgenodigd. Deze workshop gebeurde aan de hand van de methodiek van 'Appreciative Inquiry' om te ontdekken van wat er binnen een gemeenschap leeft om positieve verandering te stimuleren.

De workshop bestond uit twee fasen: 'Discover' en 'Dream'. Tijdens de Discover-fase deelden deelnemers in kleine groepen positieve ervaringen en noden met betrekking tot ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies. In een plenaire sessie werden deze inzichten verder uitgewisseld en verdiept. In de Dream-fase werd nagedacht over concrete strategieën en acties om de VUB meer 'compassionate' te maken. De workshop eindigde met het identificeren van prioritaire acties. De verzamelde input vormde de basis voor de uiteindelijke intentieverklaring van het Compassionate University-initiatief.

DECEMBER 2018

FEBRUARI 2019

Op 19 november 2019 ondertekenden rector Caroline Pauwels en voorzitter Eddy Van Gelder een intentieverklaring om van de VUB tegen 2021 een 'Meelevende Universiteit' te maken. Na de ondertekening van de intentieverklaring volgde de onthulling van een stilteplek voor individuele en collectieve rouw aan het Monument van Troost.

ONDERTEKENING INTENTIEVERKLARING & ONTHULLING MONUMENT VAN TROOST

Op basis van de stakeholdermeeting werd een intentieverklaring opgesteld met een aantal hoofddoelstellingen. Met de intentieverklaring erkent de VUB dat ervaringen als ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies integraal onderdeel zijn van het dagelijks leven van de universitaire gemeenschap. Verder past het initiatief binnen de doelstellingen van de VUB op het gebied van employer branding - het creëren van een personeelsvriendelijke en begripvolle omgeving - en in het bredere kader van het Welzijnsplan, gericht op het bevorderen van een warme en ondersteunende omgeving.

Gelijktijdig met het ondertekenen van de intentieverklaring werd op de hoofdcampus in Etterbeek het Monument van Troost onthuld als symbool voor Compassionate University. Dit monument fungeert als een plek van bezinning op de campus, waar ruimte is voor verdriet en verstillig. Het beeld werd gemaakt door kunstenaar Philip Aguirre y Otegui. Het is geïnspireerd op een foto die de kunstenaar in de krant zag, waarop een Spaanse politieagent zijn jas over een aangespoelde bootvluchteling legt als teken van troost.

**LEES MEER OVER
ALLE HUIDIGE INITIATIEVEN
VANAF P.15**

NOVEMBER 2019

VANDAAG

“Dat studenten naar een plek als het Monument van Troost kunnen gaan, helpt”

REBECCA LÉONARD
EN LAURA FRANS

Laura Frans liep als bachelor Agogische Wetenschappen stage bij het project rond Compassionate University. “Ik begon rond de eerste editie van de Compassionate Week en sindsdien bleef ik erbij betrokken, nu al zo’n drie jaar. Ik vind studentenbetrokkenheid sowieso belangrijk, want het gaat hen ook aan. Onlangs was er een talk van de organisatie Onbespreekbaar rond ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies en daar kwamen toch een 40-tal studenten op af. Het leeft dus wel degelijk in de studentencommunity, voornamelijk wanneer ze zelf een ervaring hebben gehad rond die thema’s.”

“Vroeger hadden we geen draaiboek en keek iedereen naar elkaar”

Rebecca Léonard is afdelingshoofd Studiebegeleiding en een aantal jaren geleden stond ze mee aan de wieg van de Compassionate University. “Het studentenpsychologen-subteam van Studiebegeleiding werkte een gids uit voor overlijdens bij studenten. Het is een draaiboek over welke stappen genomen moeten worden, zowel administratief als ondersteunend. De studentenpsychologen zorgen voor ondersteuning van medestudenten en treden op als contactpersoon voor de ouders. Het is geen gemakkelijke taak en raakt je telkens in je mens-zijn. Elke case is ook anders en vraagt andere interventies. Vroeger hadden we geen draaiboek en keek iedereen naar elkaar. Contacten verliepen weliswaar goed bedoeld, maar heel ad hoc en daardoor niet altijd even professioneel. Studiebegeleiding ondersteunt ook studenten die de rol van mantelzorger opnemen.”

Laura: “Ik heb enige tijd geleden een oudere broer verloren, het thema spreekt mij persoonlijk dan ook aan. Het platform dat we nu bieden voor studenten is belangrijk. Het feit dat ze naar een plek als het Monument van Troost kunnen gaan en dat het bespreekbaar is, helpt. Mij hielp het bij de verwerking van mijn broers dood, in die zin

dat ik zelf zaken kon gaan organiseren voor lotgenoten.”

Rebecca: “Dat is belangrijk: de dood wordt bespreekbaar. Bij elk overlijden, bij jongeren is dat jammer genoeg regelmatig suïcide, zijn er vaak gevoeligheden waar je rekening mee dient te houden. De studentenpsychologen zijn opgeleid door en werken samen met het Vlaams Expertisecentrum suïcidepreventie.”

Laura: “Het bespreekbaar maken gaat niet enkel over overlijden. Ik denk bijvoorbeeld aan ernstig zieken of mantelzorgers. We geven hen de aandacht en erkenning die ze nodig hebben en wijzen erop dat de VUB hen ook ondersteuning biedt. Zo kunnen studenten die mantelzorger zijn een [ReFlex-statuu](#)t aanvragen, daarnaast is er ook psychologische ondersteuning door onze studentenpsychologen en financiële ondersteuning zoals uit het [Caroline Pauwels Noodfonds](#).”

Rebecca: “We hebben de brochure [Rouw als student](#) gemaakt over de do’s en de don’ts bij wat je kan doen. Die zijn heel bruikbaar voor studenten en personeelsleden.”

REFLEX-STATUUT

CAROLINE PAUWELS
NOODFONDS

ROUW ALS STUDENT

PERSONEELSLID BEN VAN BEECK
OVER DE DOOD VAN ZIJN VADER:

"Ik kreeg steun die ik dacht niet nodig te hebben, maar die toch heel warm aanvoelde"

Ben ondervond hoe de VUB omgaat met verlies. "Vroeger deed ik dat vanuit een professionalisme. Voortaan zal dit ook vanuit gedeelde ervaring zijn."

VUB-PROF LIESBETH DE DONDER OVER EEN
COMPASSIONATE COMMUNITY:

"Dood of overlijden komt heel dicht bij de leefwereld van jonge mensen, erover praten blijkt een heel krachtig iets"

Elk jaar rond 19 november staat de VUB in het teken van compassie en verlies tijdens de *Compassionate Week*. Dan wordt er stilgestaan bij thema's die ons allemaal raken: ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies. Liesbeth De Donder, Prof. Agogische Wetenschappen, legt uit waarom dit zo belangrijk is voor de community.

STUDENTE MONTANA TACHELET ROEPT OP:

"Komaan mensen, help elkaar wat meer"

Montana kreeg landelijke bekendheid door haar openhartige getuigenissen over rouw, mentaal welzijn en mantelzorg. Ze inspireerden de universiteit om deze zware thema's meer bespreekbaar te maken.

LAURA FRANS OVER
DE DOOD VAN HAAR BROER:

**“De VUB bood me
een platform om het
verdriet voor mijn broer
om te zetten in iets
betekenisvol”**

Laura spreekt openhartig over de moeilijkheden die zij ondervond om na het overlijden de draad weer op te pakken.

STUDENT MAXIMILIAAN IS MANTELZORGER VOOR ZIJN ZUS:

**“Focussen op mezelf is moeilijk;
het is wel mijn kleine zus hé”**

Maximiliaan is bachelorstudent Geografie én mantelzorger voor zijn jongere zus Marjolein. Hij vertelt hoe het is om te zorgen voor een dierbare en tegelijkertijd ook je eigen leven te proberen leiden.

**Vijf getuigenissen
over het verlies
van hun naasten**

SAMEN STA JE STERKER

LEREND NETWERK COMPASSIONATE SCHOOLS

Compassionate University maakt ook deel uit van het *Lerend Netwerk Compassionate Schools*. Dit netwerk begon als een Europees samenwerkingsverband van verschillende partners die zich richten op het ontwikkelen van compassionate schools en is inmiddels uitgegroeid tot een internationaal netwerk. Het netwerk omvat een brede groep partners, waaronder onderzoekers, beleidsmakers, zorgverleners en uiteraard leerkrachten. Samen hebben zij onder meer gewerkt aan een uitgebreide [inspiratiefiche voor de opstart van compassionate schools](#).

COMPASSIONATE UNIVERSITY EN HET COMPASSIONATE COMMUNITIES CENTRE OF EXPERTISE (COCO)

Compassionate University is een living lab van het Compassionate Communities Centre of Expertise (COCO) aan de VUB. COCO is een consortium van onderzoekers dat in 2019 werd opgestart met een interne opstartsubsidie. Sindsdien is het uitgegroeid van acht naar elf onderzoeksgroepen, verspreid over vijf verschillende faculteiten. Waar onderzoek naar ervaringen met ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies traditioneel gebeurt vanuit het perspectief

van één leidende onderzoeksgroep, bundelt COCO bewust de krachten van onderzoekers met uiteenlopende achtergronden. Het consortium wil het potentieel verkennen van een gezamenlijke focus op een publieke gezondheidsbenadering van levenseinde-ervaringen.

Tijdens de eerste projectfase van COCO werden drie doctoraatstrajecten opgestart, waaronder één met een specifieke focus op de ontwikkeling van Compassionate University. De andere doctoraatstrajecten richtten zich op de uitbouw van Compassionate Communities binnen steden en gemeenten. Op de website van COCO vind je meer informatie over lopende projecten en doctoraten.

De samenwerking tussen het onderzoeksproject en Compassionate VUB verliep via een voortdurende wisselwerking tussen wetenschappelijke inzichten en praktijkgerichte initiatieven. Het doctoraatstraject onderzocht de ontwikkeling, implementatie en evaluatie van de VUB als Compassionate University. Door middel van actieonderzoek werden de processen en onderliggende veranderingsmechanismen in kaart gebracht, evenals de barrières en kansen die de ontwikkeling van een Compassionate University beïnvloeden. Je kunt [hier](#) de volledige doctoraatsthesis lezen.

INSPIRATIEFICHE

DOCTORAATSTHESIS

COMPASSIONATE UNIVERSITY IN DE PRAKTIJK

ZO DOEN WE HET OP DE VUB

Sinds de oprichting van de kerngroep Compassionate University zijn er binnen de VUB verschillende initiatieven ontwikkeld om zorg, medeleven en verbondenheid concreet te maken binnen de universitaire gemeenschap. Deze acties variëren van kleinschalige activiteiten tot beleidsmaatregelen en richten zich zowel op studenten als op medewerkers.

In dit dossier krijg je een overzicht van de concrete realisaties binnen het concept Compassionate University. Ze zijn bedoeld om te inspireren en te laten zien welke mogelijkheden er zijn om een meer compassionate en ondersteunende omgeving te creëren. Het overzicht is niet volledig en biedt geen vaste blauwdruk, maar geeft een indruk van de aanpak en diversiteit van mogelijke initiatieven.

De acties van de Compassionate University kunnen ondergebracht worden in drie domeinen:

- HERDENKEN, VERBINDEN
EN ZICHTBAARHEID CREËREN
- VAARDIGHEDEN, KENNIS EN
ATTITUDES AANSCHERPEN
- EEN COMPASSIONATE BELEID EN PROCEDURES
BINNEN DE UNIVERSITEIT UITROLLEN

HERDENKEN, VERBINDEN, EN ZICHTBAARHEID CREËREN

Compassionate University zet zich in om de zichtbaarheid en de bespreekbaarheid van thema's zoals ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies binnen de universitaire gemeenschap te vergroten door middel van diverse kleinschalige activiteiten. Het doel is om de VUB-gemeenschap duidelijk te maken dat je niet alleen staat wanneer je geconfronteerd wordt met deze situaties. Door deze thema's binnen de universiteit zichtbaar te maken wordt de drempel verlaagd voor mensen om steun te zoeken en te bieden aan hun naasten.

JAARLIJKS HERDENKINGSMOMENT

Elk jaar rond 19 november vindt het Jaarlijks Moment van Troost plaats bij het Monument van Troost op de campus in Etterbeek. Dit herdenkingsmoment brengt de VUB-gemeenschap samen om overleden studenten en personeelsleden te herdenken. De datum van 19 november is symbolisch, omdat het aan de vooravond is van de herdenking van Pierre-Théodore Verhaegen, de stichter van de Brusselse vrije universiteit ULB waaruit de VUB eind jaren 60 is ontstaan.

Het herdenkingsmoment wordt opgeluisterd met livemuziek, persoonlijke getuigenissen, een woordje van de rector en een symbolisch herdenkingsritueel. De jaarlijkse aanwezigheid en toespraak van de rector benadrukken de gedragenheid van dit initiatief binnen de universitaire gemeenschap. Nabestaanden van de overledenen worden uitgenodigd om hierbij aanwezig

te zijn. Een voorbeeld hiervan is de troostboom, waarin de aanwezigen kaartjes kunnen hangen met de namen van overleden studenten of medewerkers. Daarnaast is er de mogelijkheid om gezamenlijk bloemen neer te leggen bij het Monument van Troost. Dit troostmoment creëert een respectvolle ruimte voor reflectie, herinnering en rouw, en onderstreept het belang van verbondenheid binnen de universitaire gemeenschap.

Rond het Monument van Troost vinden bij een overlijden vaak spontane herdenkingen plaats. Het monument is zo uitgegroeid tot een betekenisvolle plek van herinnering en reflectie binnen de universitaire gemeenschap. De Compassionate University kerngroep ondersteunt waar nodig door praktische richtlijnen en suggesties aan te reiken voor dergelijke spontane herdenkingen. Dit is een mooi voorbeeld van hoe initiatieven vanuit de gemeenschap organisch kunnen groeien en bijdragen aan een cultuur van zorg en verbondenheid.

DE LEGE STOEL TIJDENS DE ACADEMISCHE OPENING

De kerngroep probeert ook binnen bestaande evenementen symbolische initiatieven in te bouwen. Zo werd tijdens de academische openingszitting van 2021 (in volle nasleep van de Coronaperiode) een moment van bezinning ingelast om stil te staan bij iedereen die niet aanwezig kon zijn. De namen van overleden studenten en personeelsleden werden op een scherm geprojecteerd. Daarnaast stond er gedurende de hele academische opening een lege stoel op het podium als symbool voor degenen die worden gemist.

HERDENKING TIJDENS AFSTUDEERCEREMONIES

De rector wijdt tijdens de afstudeerceremonies een aantal woorden aan alle overleden studenten. Die zijn opgenomen in het script voor elke afstudeerceremonie waardoor ze worden overgedragen van rector naar rector. Zo blijven deze studenten herdacht en biedt het nabestaanden erkenning en troost. Bovendien benadrukt het dat er, zelfs tijdens feestelijke gelegenheden zoals een afstudeerceremonie, ruimte is voor gemis en herinnering.

KAARTJES TIJDENS DE COVID-19 PANDEMIE

In december 2020, midden in de Covid-19-pandemie, ontvingen alle medewerkers en studenten van de VUB per post een aantal kaartjes. Deze kaartjes waren een schouderklop, een manier om diegenen die het nodig hadden een hart onder de riem te steken. Ze moedigden personeelsleden en studenten ook aan om elkaar een warm kaartje te sturen.

BEFORE I DIE WALL

In oktober 2023 werd op de hoofdcampus in Etterbeek een permanente Before I Die Wall geïnstalleerd. Op deze muur kunnen alle leden van de universitaire gemeenschap hun gedachten en wensen delen.

“Before I Die” is een wereldwijd kunstproject dat mensen uitnodigt om na te denken over hun sterfelijkheid en te reflecteren over wat echt belangrijk is in het leven. Dit concept werd voor het eerst ontwikkeld door kunstenaar Candy Chang in New Orleans. Er zijn inmiddels meer dan 5.000 van deze muren verspreid over meer dan 75 landen en beschikbaar in meer dan 35 talen. Er is een do-it-yourself gids beschikbaar op de Before I Die website om deze Wall ook gemakkelijk zelf te installeren.

COMPASSIONATE WEEK

Van 13 tot 16 november 2023 vond voor het eerst de Compassionate Week plaats op de campus van de VUB in Etterbeek. Het doel van deze week is om thema's zoals ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies binnen de universiteit zichtbaar en bespreekbaar te maken via verschillende activiteiten. De week richtte zich op de hele VUB-gemeenschap en bood een gevarieerd programma met informatieve sessies, workshops, creatieve expressie en storytelling. Inmiddels is de Compassionate Week een jaarlijks evenement in november.

COMPASSIONATE CARDS EN TROOSTBOOM

Tijdens de Compassionate Week is er op de campus een stand waar studenten en personeelsleden hun eigen troostkaartje kunnen schrijven. Deze kaartjes worden vervolgens verstuurd vanuit de universiteit. Daarnaast is er de mogelijkheid een woord van troost op een lintje te schrijven en dit in de troostboom te hangen. Deze symbolische acties vinden bewust buiten op de campus plaats, zodat ze ook toevallige voorbijgangers aanspreken. Zo wordt duidelijk zichtbaar dat er binnen de universiteit ruimte is voor het delen van ervaringen rondom rouw en verlies.

COMPASSIONATE CAFÉ

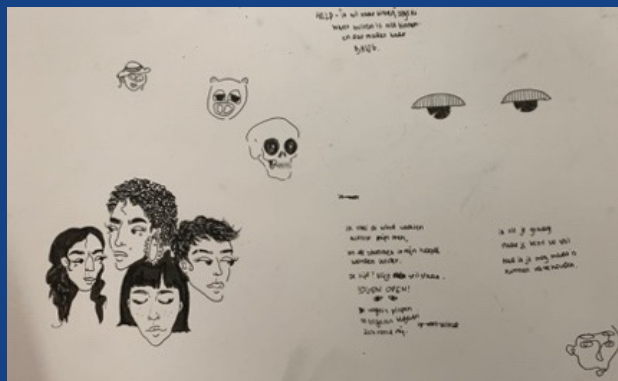
Het Compassionate Café is geïnspireerd op de Death Café-beweging, waarbij mensen zonder tussenkomst van een hulpverlener samenkomen om openlijk te praten over de thema's dood, rouw en verlies. Op de VUB werd een Compassionate Café georganiseerd in een café-setting, waar deelnemers aan de hand van een speciaal kaartspel in kleine groepjes met elkaar in gesprek gingen. Dit bood ruimte voor persoonlijke reflecties en het delen van ervaringen.

VOICES OF COMPASSION

Voices of Compassion is een literatuuravond georganiseerd door het Research Centre for Literary and Intermedial Crossings van de VUB. Tijdens deze avond dragen leden van de VUB-gemeenschap gedichten, boekfragmenten en muziekteksten voor, gemaakt door en voor de community. Deelnemers kunnen zelf een eigen tekst brengen of een tekst laten voorlezen door een van de moderatoren. Tussen de voordrachten door, verzorgt het VUB-orkest muzikale intermezzo's. Zo worden diverse groepen binnen de universiteit actief betrokken bij de organisatie van het evenement.

ROUWATELIER

Creatieve vormen kunnen helpen om emoties rondom ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies te uiten. Tijdens de Compassionate Week werd een rouwatelier georganiseerd door een studentenvereniging. In het atelier werden verschillende woorden verspreid over tafels, die dienden als inspiratie voor deelnemers om te schilderen of schrijven rond deze thema's.

KOESTERWANDELING

Tijdens de eerste editie van de Compassionate Week organiseerde het Rouwcollectief een koesterwandeling. Deze leidde de deelnemers over de VUB-campus, waarbij zij stilstonden bij de vier elementen: aarde, vuur, lucht en water. Bij elk van deze elementen werd een speciaal ritueel uitgevoerd, gericht op het creëren van een 'koesterplek' — een symbolische ruimte van rust en herinnering.

ROUWKOST

Om de zichtbaarheid van de thema's verder te vergroten binnen de bredere gemeenschap, wordt tijdens de Compassionate Week in het studentenrestaurant op de VUB-campus een speciale promotie opgezet. Aangepaste menu's, verrijkt met creatieve woordspelingen zoals het "doodlekker menu" en "rouwkost" zorgen voor een toegankelijke manier om rouw en verlies bespreekbaar te maken.

“De inzichten uit mijn onderzoek kunnen andere universiteiten en hogescholen helpen”

HANNE BAKELANTS
BRACHT VIA HAAR
ONDERZOEK DE
COMPASSIONATE
COMMUNITY NAAR
DE VUB

Hanne Bakelants deed binnen COCO een PhD-onderzoek naar de Compassionate University op de VUB. Inmiddels is ze zelf dagelijks betrokken bij het project.

“Er werd al eerder vastgesteld dat ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies steeds meer richting professionele dienstverlening gestuurd worden. Door deze thema's weer naar de community te brengen en samen te werken met de dienstverlening, creëren we sociale netwerken van mensen die daarmee ervaringen hebben. Veel onderzoekers waren daar al langer mee bezig, maar pasten hun bevindingen vreemd genoeg niet toe op de plek waar ze zelf werken: de universiteit. Een deel van mijn onderzoek was een procesevaluatie over hoe het nu loopt op de VUB. Zo kreeg ik inzichten die andere hogescholen en universiteiten kunnen helpen bij het opzetten van zo een gemeenschap.”

“Ik heb onder meer studenten en personeelsleden met een verlies-, rouw- of mantelzorgervaring geïnterviewd. Daaruit viel op dat de twee groepen opmerkelijk verschillen. Studenten zijn veel minder gebonden aan een campus. Wanneer zij lessen missen als gevolg van een verlies of rouwperiode, dan wordt dat bijna niet opgemerkt. Als een personeelslid niet komt opdagen dan is dat onmiddellijk zicht- en voelbaar voor de omgeving. Studenten haalden als het op noden aankwam vooral administratieve zaken aan: niet weten wat te moeten doen,

HANNE BAKELANTS

betekenisvol: het was niet mogelijk om een cadeau te kopen voor iemand die langdurig ziek was. Nu kan dat wel. Er is een beleid uitgewerkt voor een overlijden op de campus en daar zijn verantwoordelijken voor aange-
wezen. En er werd vooral gewerkt rond aware-
ness, zoals de lege stoel op de Academische
Opening. Er kwam de Compassionate Week
die we nu voor de vierde keer organiseren,
met activiteiten op de campus rond rouw,
verlies en mantelzorg. We concentreren ons
op wat we op vlak van dienstverlening al
hebben. Want het al bestaande welzijnsplan
biedt al veel, maar vaak wordt dat aanbod
over het hoofd gezien.

Het kost niet veel om een initiatief als Compassionate University te starten, de kunst is om er de topics in te steken. De bij ons al bestaande zichtbare middelen zoals de troestboom of kaartjes tijdens de Compassionate Week helpen dan om informele netwerken te creëren."

"Als gevolg van mijn onderzoek zijn er wel een aantal zaken veranderd. Iets kleins maar wel

VAARDIGHEDEN, KENNIS, EN ATTITUDES

Compassionate University richt zich ook op het ontwikkelen van vaardigheden binnen de universitaire gemeenschap, zodat studenten en medewerkers elkaar effectief kunnen ondersteunen in moeilijke periodes. Collega's, leidinggevend en medestudenten willen elkaar vaak helpen, maar weten niet altijd hoe of wat ze precies kunnen doen. Niet uit een gebrek aan bereidheid, maar eerder uit onzekerheid en het ontbreken van praktische handvaten. Daarom legt Compassionate University de nadruk niet alleen op sensibilisering en bewustwording, maar ook op het ontwikkelen van vaardigheden en het aanbieden van concrete tips.

PRAKTISCHE ROUWGIDS

Hoe ga je om met rouw, bij jezelf of bij anderen? Rouwen is een ingrijpend en complex proces, en het is niet altijd duidelijk hoe je ermee omgaat; zowel wanneer je zelf een groot verlies doormaakt als wanneer je iemand in rouw wilt ondersteunen. Om medewerkers en studenten hierbij houvast te bieden, ontwikkelden we praktische rouwgidsen. Deze bevatten heldere, concrete tips en richtlijnen over het rouwproces en hoe dit te kaderen. Ze zijn vormgegeven als beknopte steekkaarten met hands-on adviezen en worden ter beschikking gesteld van de universitaire gemeenschap bij het overlijden van een personeelslid of student.

SEMINARIES EN WORKSHOPS

Vanuit het Compassionate Communities Centre of Expertise (COCO), in samenwerking met Compassionate University, organiseerden we een seminarie rond rouw op de werkvloer. Dit bood inzicht in de complexiteit van een rouwproces en ontkrachtte mythes, zoals het idee dat rouw zou bestaan uit een lineair proces met vaste stappen. Er werd dieper ingegaan op de uitdagingen waarmee werkgevers en collega's geconfronteerd worden, zoals concentratieproblemen en verminderde productiviteit bij rouwende werknemers en studenten.

Daarnaast kwam via de online leeromgeving VUB LRN de Compassionate Workplace Training aan bod voor personeelsleden. Deze training richtte zich op het

ontwikkelen van een meelevende (compassionate) werkomgeving, met zorg en ondersteuning voor medewerkers die te maken krijgen met ernstige ziekte, overlijden of verlies. De training behandelde zowel theoretische inzichten als praktische handvaten voor een ondersteunende werkcultuur. Hierbij was er ook ruimte voor uitwisseling van ervaringen onder de deelnemers.

Tijdens de Compassionate Week organiseerde de dienst Studiebegeleiding de workshops 'Samen Zorgzaam'. Met als doel inzicht te krijgen in de ervaringen en behoeften van studenten rond rouw, verlies en mantelzorg. De sessies bestonden uit het delen van ervaringen, het bespreken van uitdagingen, en het formuleren van ondersteuningsbehoeften. Daarnaast gaf Studiebegeleiding een overzicht van de beschikbare ondersteuningsmogelijkheden en diensten, omdat deze vaak niet bekend zijn of gemakkelijk vergeten worden in tijden van nood.

ROUWBIB

Tijdens de Compassionate Week leverde de Centrale Universiteitsbibliotheek op de campussen in Etterbeek en Jette een waardevolle bijdrage door een uitgebreide collectie boeken rondom de thema's ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies aan te kopen. Deze boeken werden op verschillende manieren gepresenteerd aan de VUB-gemeenschap. Zo vormde de bibliotheek zelf een opvallende boekentoren, een visueel middelpunt. Daarnaast lichtte een 'boekenrivier' op de website van de bibliotheek geselecteerde titels digitaal uit. Dit stelde studenten en medewerkers in staat om snel toegang te krijgen tot de boeken en zich verder te verdiepen in de thema's. Het betrekken van bestaande universitaire diensten, zoals de bibliotheek, is een cruciaal aspect van het vergroten van het bereik van dergelijke initiatieven.

“Die sociale momenten van afscheid nemen, of dat nu met of zonder euthanasie gebeurt, worden te weinig ondersteund”

COMPASSIONATE
UNIVERSITY
AMBASSADEUR
LUC DELIENS

Socioloog en President of Public Health Palliative Care International (PHPCI) professor Luc Deliens was vanuit de faculteit Geneeskunde één van de initiatiefnemers van de Compassionate University. De PHPCI is een wereldwijde associatie die palliatieve zorg vanuit een maatschappelijk oogpunt ontwikkelt, promoot en verspreidt als aanvulling op klinische diensten.

“In essentie is sterven een sociaal gebeuren met een medische component en geen medisch gebeuren met een sociale component. Ik doe al 30 jaar onderzoek naar het levenseinde. Het beleid was altijd gericht op de professionalisering van gezondheidsdiensten en palliatieve zorg. Als je heel het budget van de palliatieve zorg bekijkt, gaat dat grotendeels naar medische of verpleegkundige professionals. Terwijl 80% van de problemen van sociale en mentale aard zijn, worden deze domeinen in het beleid veelal genegeerd. Bovendien gebeurt de belangrijkste zorg 24 op 7 door de naasten van de patiënt: familieleden, vrienden, burens en kennissen. Er zijn uiteraard ook artsen en verpleegkundigen nodig in de palliatieve zorg, maar slechts voor beperkte problemen en uitdagingen. Aan het levenseinde komen er zoveel uitdagingen bij elkaar; twee generaties geleden kon je daarvoor terugvallen op ‘extended families’. Dat was een natuurlijke ondersteuning vanuit de samenleving, zonder dat daar een prijs op geplakt werd.

Door de individualisering en professionalisering van de samenleving zijn we dat kwijtgeraakt. Ook aan het levenseinde zie je een overconsumptie van gespecialiseerde medische zorg. Een kwart tot de helft van het volksgezondheidsbudget wordt uitge-

geven in het laatste levensjaar. En daar zitten ook ongepaste behandelingen bij, die het lijden van de patiënt nog eens kunnen verergeren. Dat staat lijnrecht tegenover de filosofie van palliatieve zorg die het lijden juist wil voorkomen of verzachten.”

“Met Public Health Palliative Care International proberen we de sociale ondersteuning te maximaliseren door bijvoorbeeld het ontwikkelen van *compassionate communities*. Dit is inmiddels een wereldwijde beweging. Vanuit de VUB organiseren we bijvoorbeeld een lerend netwerk over *compassionate schools* waarbij nu al meer dan 75 scholen, hogescholen en universiteiten zijn aangesloten. Eén van mijn laatste grote verwezenlijkingen voor mijn emeritaat was de oprichting aan de VUB van COCO, het Compassionate Communities Centre of Expertise. Dat is een bundeling van expertise binnen 5 faculteiten en 11 onderzoeksgroepen van de VUB.”

Luc Deliens bezoekt als VUB-ambassadeur ook internationale congressen en studiedagen om de Compassionate VUB toe te lichten.

“Een universiteit kan een voorbeeld van een *compassionate community* zijn. De VUB is dan ook een living lab waarin onderzoek wordt gedaan en de theorie aan de praktijk getoetst. We zijn in samenwerking met de University of Cape Town twee *compassionate communities* in Zuid-Afrikaanse townships aan het ontwikkelen. Daar komt heel wat bij kijken om sociale netwerken rond palliatieve zorg op te zetten. Maar ook op de VUB blijft het zoeken, proberen en uitproberen. Een universiteit is vaak een complexe organisatie die in allerlei proce-

dures en budgetten vastzit. Dus als het hier goed opgezet kan worden, dan kan het elders ook.

Je moet natuurlijk voor zichtbaarheid zorgen. Aan de VUB werden daarvoor een aantal initiatieven ontwikkeld zoals de jaarlijkse Compassionate Week en het Monument van Troost om de overledenen van de VUB samen met hun familieleden te herdenken. Er is ook de Before I Die Wall op de campus in Etterbeek, een laagdrempelige manier om awareness te ontwikkelen bij studenten en personeelsleden over wat ze nog voor hun dood willen realiseren en plannen.

We plannen van alles in ons leven, behalve ons eigen einde. De mens wil natuurlijk het liefst ontkennen dat we ooit sterven, maar aan het einde willen we toch nog dingen tegen elkaar kunnen zeggen. Dat is ook één van de krachten van euthanasie, dat je dat moment zelf kunt bepalen en de tijd nemen om echt afscheid te nemen van het leven en onze geliefde naasten. Het zijn cruciale momenten in het leven. Iedereen herinnert zich de dood van hun ouders. Die sociale momenten van afscheid nemen, of dat nu met of zonder euthanasie gebeurt, worden te weinig ondersteund."

"Als je van de VUB een compassionate community kan maken, dan kan het elders ook"

LUC DELIENS

BELEID EN PROCEDURES

Naast het bewustmaken en normaliseren van thema's zoals ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies, is het van cruciaal belang om ook te onderzoeken welke procedures en beleidsmaatregelen er binnen de organisatie bestaan voor het omgaan met deze uitdagende situaties. Want het is niet voldoende om alleen een open dialoog te stimuleren; er moeten ook concrete richtlijnen en structuren zijn om zowel studenten als medewerkers te ondersteunen. Zonder duidelijke procedures kunnen mensen zich verloren voelen wanneer ze met verlies of ziekte te maken krijgen. Beleidsmaatregelen bieden niet alleen praktische handvaten, maar dragen ook bij aan het creëren van een cultuur waarin steun en begrip structureel ingebed zijn. Compassionate University werd zo opgenomen in het algemeen VUB-welzijnsbeleid en -landschap van de universiteit.

DRAAIBOEK OVERLIJDEN STUDENT OF PERSONEELSLID

Er komen bij een overlijden veel emoties kijken, en tegelijk moet wie achterblijft heel wat administratieve zaken afhandelen. Om hierbij te helpen, werd een intern document ontwikkeld dat een helder overzicht biedt van de nodige acties en wie deze moet ondernemen.

Hoewel een draaiboek geen wondermiddel is, fungeert het als een waardevolle wegwijzer en steun voor zowel leidinggevend als medewerkers en studenten. Het zorgt ervoor dat belangrijke zaken niet over het hoofd worden gezien in hectische tijden. Tegelijkertijd is het essentieel dat het draaiboek niet rigide is, maar ruimte laat voor individuele behoeften. Het moet eerder als een geheugensteun dienen en praktische zaken goed regelen zodat er geen extra last op de rouwende(n) valt.

DRAAIBOEK SCHOKKENDE GEBEURTENISSEN

Een schokkende gebeurtenis valt buiten het normale dagelijkse leven en is voor vrijwel ieder mens ingrijpend en ontwrichtend. Het gaat om een situatie waarin de eisen van de omgeving sterk afwijken van

de mogelijkheden van het individu. Zo'n gebeurtenis kan intense stressreacties oproepen, zoals angst, hulpeloosheid, afschuw of een diep gevoel van onveiligheid. Op dergelijke momenten is snel en zorgvuldig handelen cruciaal, met aandacht voor zowel emotionele als praktische noden.

Daarom is een intern draaiboek ontwikkeld dat houvast biedt bij opvang, nazorg en eventuele doorverwijzing na een ingrijpende gebeurtenis. Hoewel het geen kant-en-klare oplossing biedt, is het wel een waardevolle leidraad in moeilijke tijden. Zo werken we samen aan een zorgzame en veerkrachtige universiteit.

EXTRA ROUWDAG TIJDENS COVID-19 LOCKDOWN

Tijdens de covid-19 lockdown bood de VUB elke medewerker de mogelijkheid om één extra rouwdag op te nemen voor elk geliefd persoon die overleed. Hoewel deze extra rouwdag op zichzelf niet voldoende is, symboliseert het gebaar de behoefte aan meer aandacht voor rouw. Het belangrijkste effect van deze extra rouwdag is om de sfeer van begrip en meeleven binnen de VUB-gemeenschap te stimuleren. Het gebaar benadrukt ook de bredere noodzaak om de huidige regelgeving omtrent rouwverlof te evalueren.

In België bedraagt het rouwverlof momenteel 10 dagen na het overlijden van een partner, kind of schoonouder, en slechts 3 dagen voor het verlies van een kleinkind of een andere directe familierelatie. Dat is vaak te weinig om praktische en administratieve zaken in orde te brengen waardoor rouwendes nood hebben aan een ziektebriefje van een huisarts en rouw zo onterecht als ziekte wordt aangemerkt.

AANPASSING BEDRIJFSKOSTENREGLEMENT

Het was voorheen niet mogelijk om geschenken aan te schaffen voor collega's die langdurig ziek zijn. In de nieuwe versie van het bedrijfskostenreglement is nu wel een budget voorzien voor kleine geschenken voor langdurig zieke medewerkers. Deze wijziging in het reglement zorgt ervoor dat procedures die voorheen compassionate gedrag belemmerden, worden aangepast.

Het maakt het mogelijk om op een eenvoudige manier blijk van zorg en steun te geven aan collega's in moeilijke tijden, en benadrukt de belangrijke waarde die aan dit thema wordt gehecht binnen de organisatie.

PROCEDURES LANGDURIGE ZIEKTE EN WERKHERVATTING

Zowel tijdens een (langdurige) afwezigheid als bij de terugkeer naar werk kan een collega nood hebben aan een sparringpartner en ondersteuning of drempels ervaren. Om hierbij te helpen, zijn er verschillende mogelijkheden:

- ▶ Zowel medewerkers als leidinggevenden kunnen terecht met hun vragen bij Team Welzijn (M&O).
- ▶ Bij een langdurige afwezigheid (>30dagen) ontvangt een medewerker praktische informatie via een dossierbeheerder en ontvangen zowel de medewerker als de leidinggevenden een mail van Team Welzijn met ondersteuningsmogelijkheden en aanvullende informatie.
- ▶ De eerste dag terugkomen op het werk is niet gemakkelijk; het kan gepaard gaan met gevoelens van onzekerheid en stress. Een informeel of formeel re-integratietraject kan helpen om de overgang naar werk te vergemakkelijken. Ook dan is er ondersteuning door Team Welzijn mogelijk.
- ▶ Om alle informatie rond ziekte en werkhervatting duidelijker weer te geven, werd er een SharePoint gemaakt met onder andere een uitleg over de stappen voor een deeltijdse werkhervatting, wat er gebeurt met je verlof, waar je terecht kan bij vragen en welke formele procedures er bestaan.

TIJDSKREDIET EN THEMATISCH VERLOF

Als je een zorgrol opneemt of wat tijd nodig hebt voor jezelf en/of je gezin, dan bestaan er meerdere mogelijkheden (afhankelijk van de noden, leeftijd van de zorgbehoevende, ...): deeltijds (gaan) werken, tijdskrediet met zorgmotief, ouderschapsverlof, medisch bijstandsverlof, palliatief verlof, zorgverlof, verlof om dwingende redenen of mantelzorgverlof.

Medewerkers kunnen ofwel zelf informatie opzoeken intern of bij de RVA, ofwel kunnen ze een vraag stellen aan hun dossierbeheerder die hen de nodige informatie kan bezorgen en kan helpen om de beste keuze te maken.

OPNAME ERNSTIGE ZIEKTE, ROUW, ZORGTAKEN BINNEN VUB-WELZIJNSSURVEY

In de welzijnssurvey van 2022 voor personeel waren specifieke vragen opgenomen over ernstige ziekte, rouw en verlies. De survey van 2026 polste naar de mate waarin collega's een zorgrol opnemen. Deze vragen waren bedoeld om te achterhalen in hoeverre medewer-

kers het afgelopen jaar met deze thema's in aanraking kwamen en of ze voldoende ondersteuning kregen van de universiteit. Door deze informatie te verzamelen, kreeg de universiteit beter inzicht in de ervaringen en behoeften van haar medewerkers, wat bijdraagt aan het verbeteren van het ondersteuningsbeleid. Het structureel opnemen van deze thema's in de welzijnsbevraging zorgt ervoor dat ze niet alleen zichtbaar blijven, maar ook een integraal onderdeel vormen van het beleid.

ONDERWIJS & STUDENTENZAKEN

Sinds de VUB zich engageert als Compassionate University is binnen Onderwijs & Studentenzaken de visie op studentenwelzijn verder verdiept. Centraal staat het streven naar een community of caring: een betrokken, warme en zorgzame omgeving waarin elke student zich veilig, erkend en ondersteund voelt. Om deze visie concreet te maken, ontwikkelde de dienst diverse procedures die houvast bieden bij het handelen in uiteenlopende situaties. Zo biedt het crisisbeleid richtlijnen voor het herkennen en aanpakken van psychisch ongemak, gaande van subtiele signalen zonder expliciete hulpvraag tot acute, levensbedreigende crisismomenten. Daarnaast wordt gewerkt aan een warm en werkbaar uitzonderingsbeleid dat ruimte biedt aan studenten die door bijzondere omstandigheden — zoals psychische moeilijkheden, medische problemen of ingrijpende persoonlijke situaties — tijdelijk niet aan de standaard studievoorwaarden kunnen voldoen.

Dit beleid vertrekt vanuit redelijkheid en vertrouwen, en biedt maatwerkoplossingen die het welzijn en studierendement van studenten ondersteunen. Tegelijk vraagt het ook om een duidelijke staving van de uitzonderlijke situatie en stelt het evenwichtige grenzen in functie van duurzaam welzijn en academisch succes.

Naast deze beleidsmatige initiatieven zet de dienst ook in op preventieve acties die het mentaal welzijn van studenten zichtbaar en bespreekbaar maken. Zo worden op World Mental Health Day hartvormige stickers uitgedeeld met de boodschap 'Mental health = student success' — een laagdrempelige manier om het belang van psychisch welzijn te onderstrepen binnen de universiteit. Met de doorverwijfsflyer Wijzer in Welzijn biedt de dienst bovendien een praktische tool waarmee studenten, medewerkers en omstanders snel en gericht hulp kunnen vinden bij psychische klachten. De flyer bundelt een overzicht van hulpbronnen en contactpunten en vormt zo een eerste stap richting professionele ondersteuning.

“Een goede omkadering bij ingrijpende gebeurtenissen heeft een positief effect op heel de organisatie”

NOËMI VERREYEN
EN JEROEN DE
SAMBLANCX OVER
DE INTEGRATIE MET
HET BELEID EN DE
ORGANISATIE

Jeroen De Samblancx lag mee aan de basis van het initiatief rond de Compassionate University en is sinds het begin coördinator van de kerngroep. Noëmi Verreyen is teamcoördinator Welzijn binnen de directie Mens & Organisatie aan de VUB: “M&O werd vrij snel betrokken bij Compassionate University om een vertaling te maken naar het personeel van de VUB.”

“Een van de strategische doelen van M&O is namelijk het verhogen van engagement en welzijn bij personeel; dit is daar een onderdeel van. We zetten in op welzijnsbeleid, psychosociale ondersteuning (zoals het Employee Assistance Programme), ondersteunen initiatieven als de Compassionate Week en coördineren het proces bij overlijdens van (ex-)personeelsleden. Dit wil zeggen dat we een aanspreekpunt zijn, interne communicatie begeleiden en we hebben, dankzij het werk van COCO, brochures voor studenten en voor personeel waarin de tips beschreven staan hoe je als collega of leidinggevende met een overlijden kan omgaan.”

“Het laatste wat iemand wil die geconfronteerd wordt met verlies of ziekte, is paperassen invullen. Maar het hoort er wel bij”

Jeroen: “Compassionate University is destijds begonnen op initiatief van toenmalig rector Caroline Pauwels. Een van de punten in haar beleidsplan was om van de VUB een warme, zorgende organisatie te maken. Ze kwam in contact met onze collega's van de onderzoeksgroep Zorg rond het Levens einde. Zij waren op dat moment al bezig met onderzoek naar compassionate communities. Dat concept bestond al in het buitenland. Onder de stimulans van rector Caroline Pauwels zijn we begonnen om dit

concept te vertalen naar het niveau van een universiteit. Het was een lang traject om te bepalen wat een Compassionate University dan wel moet zijn. We merken – ook nu nog – dat mensen soms een verkeerd beeld hebben over wat daar wel en niet onder valt. We zijn voor de VUB tot de afbakening van ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies gekomen en de impact die zulke gebeurtenissen hebben binnen onze organisatie. De impact die een overlijden heeft op het leven van de mensen wanneer ze iemand verliezen waarmee ze samen werken of studeren is groot. Een goede omkadering bij ingrijpende gebeurtenissen heeft een positief effect op heel de organisatie.”

“De pioniersfase waarin we sterk zoekende waren is intussen achter de rug”, zegt Jeroen. “We merken dat er binnen de organisatie meer openheid ontstaan is voor rouw en verlies. Dat merk je bijvoorbeeld aan het feit dat studenten of personeelsleden spontaan het Monument van Troost als plek van reflectie gebruiken bij een overlijden. Dat geeft aan dat men het idee heeft omarmd dat rouwen ook in een onderwijs- of werkcontext een plek moet hebben in onze organisatie.”

Noëmi: “We zijn inderdaad die eerste fase voorbij, toch willen we verder bouwen aan een warme en ‘caring’ universiteit. Daarom zetten we in op factoren die welzijn kunnen bevorderen zoals een feedbackcultuur, leiderschap, bekendmaking van de welzijnsactoren en proberen we regelmatig zaken te optimaliseren. Zo is mijn team bezig om het hele proces rond een overlijden te verbeteren. Ook onze collega's van Onderwijs en Studentenzaken evalueren op tijd en stond hun proces. We evalueren ook bestaande initiatieven: vindt bijvoorbeeld de Compassionate Week nog wel op het juiste moment plaats? Hoe kunnen we grotere groepen bereiken? En

willen we dat wel, of willen we meer kwaliteit? Ook houden we rekening met de wereld buiten de universiteit die snel verandert door de impact van sociale media, internationalisering, financiële uitdagingen, wetgeving die wijzigt, etc. Omdat collega's helaas geconfronteerd worden met verlies, rouw en het opnemen van zorgtaken, en dit een zware impact kan hebben, willen we hen zo goed mogelijk ondersteunen en onderzoeken hoe we hier verder aan kunnen werken. Daarom werd er in de VUB-welzijnsbevragingen van 2022 en 2026 gepolst naar deze thema's."

Jeroen: "Dat is ook de essentie van wat destijds aan de basis van heel dit verhaal lag. Namelijk dat ernstige ziekte, mantelzorg, sterven, rouw en verlies onderdelen van het leven zijn. En dus moet je dat ook binnen onze organisatie een plaats kunnen geven." Noëmi: "Bij een overlijden staat er een team ter beschikking voor zowel personeel als studenten. Binnen M&O ben ik het aanspreekpunt. Samen met Jeroen vanuit het Rectoraat, Naomi Beke vanuit Onderwijs en Studentenzaken en Ben Van Beeck vanuit Marcom voor alle communicatie, vormen we het crisisteam m.b.t. overlijdens voor de VUB. Het is een duidelijk 'team effort' en 'all round' aanpak. Zoals Jeroen aangeeft is ook (ernstige) ziekte deel van het leven. Daarom werken we aan een nieuw beleid voor ziekte en werkhervattingen en is team Well-Being een sparringpartner voor medewerkers en leidinggevendenden wanneer een collega (langdurig) ziek is of het werk hervat." Jeroen: "Het is een van de elementen die merkbaar verbeterd zijn. Zeker in die eerste dagen na een overlijden hebben mensen nood aan steun. Wie plots een naaste collega verliest gaat door een intens rouwproces. Dan helpt zo'n uitgestoken hand om die eerste dagen door te kunnen komen." Noëmi: "We zetten in op de menselijke aspecten en de praktische rompslomp die bij deze gebeurtenissen komt kijken. Het laatste wat iemand wil die geconfronteerd wordt met verlies of ziekte, is paperassen invullen. Helaas hoort het erbij. Ook daarbij is het bieden van een houvast een enorme meerwaarde. Zowel voor de individuen als voor de organisatie: hoe vlotter die administratie verloopt, hoe meer tijd je in de mensen kunt steken."

JEROEN DE SAMBLANCX
EN NOËMI VERREYEN

“Join us to make the world
more compassionate!”

VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

coco.research.vub.be